

NORRÆNAR SÖGUR

7

, 08

norden

-
- 1** Ville fór
á þing
 - 2** Norrænir þingmenn
koma á viðræðum í
Hvíta-Rússlandi
 - 3** Norðrið er
hjartsláttur minn
 - 4** Fjóri hleypt í norrænar
rannsóknir
 - 5** Manneskjur
verða að söluvöru
 - 6** Öll fræ heimsins geymd
í dómsdagshvelfingu
 - 7** Fáðu lesbíu að láni –
ráðherranefndin ræðst
gegn fordómum

7 Norrænar sögur 2008

ANP 2009:719

© Norræna ráðherranefndin, Kaupmannahöfn 2009

ISBN 978-92-893-1831-0

Ritstjóri: Silje Bergum Kinsten

Ritnefnd: Karin Arvidsson, Michael Funch, Patrik Edman,

Jesper Schou-Knudsen, Mats Holmström og Gitte Merrild

Umbrot: Jette Koefoed/norden.org

Ljósmyndir: Simon Jeppsen: kápa, bls. 28–30

Mari Tefre/Svalbard Global Seed Vault: bls. 31

Karin Beate Nøsterud: bls. 2–3, 24, 26–27, 36–39

Magnus Fröderberg: bls. 6, 8

Johannes Jansson: bls. 6, 8, 11, 32, 35

Cato Lein: bls. 16

Joachim Clausen: bls. 34

Torkil Sørensen: bls. 12, 14–15

Gyldendal: bls. 18

Photodisc: bls. 20, 22, 23

Creas: bls. 22

Nikolaj Bock: bls. 23

Þýðandi: Erla Sigurðardóttir

Prentun: Scanprint as

Upplag: 500

Prentað á pappír sem uppfyllir strangar

umhverfiskröfur og má merkja með

norræna umhverfismerkinu, svaninum.

Ritið má panta á www.norden.org/order.

Fleiri rit eru á www.norden.org/publikationer.

Printed in Denmark

Norræna ráðherranefndin

Store Strandstræde 18

DK-1255 Kaupmannahöfn K

Sími. (+45) 3396 0200

Bréfasími (+45) 3396 0202

Norðurlandaráð

Store Strandstræde 18

DK-1255 Kaupmannahöfn K

Sími. (+45) 3396 0400

Bréfasími (+45) 3311 1870

www.norden.org

Norrænt samstarf

Norrænt samstarf er eitt umfangsmesta svæðasamstarf í heimi. Samstarfið byggir á landfræðilegri legu, sameiginlegri sögu og menningu og nær til Danmerkur, Finnlands, Íslands, Noregs og Svíþjóðar auk sjálfstjórnarsvæðanna Álandseyja, Færeyja og Grænlands.

Norrænt samstarf er pólitískt, efnahagslegt og menningarlegt og skiptir miklu í evrópsku og alþjóðlegu samstarfi. Í norrænu samstarfi er unnið að því að styrkja stöðu Norðurlanda í sterkri Evrópu.

Með norrænu samstarfi er unnið að því að efla norræna og svæðisbundna hagsmuni í alþjóðlegu umhverfi. Sameiginleg gildi þjóðanna styrkja stöðu Norðurlandanna og skipa þeim meðal þeirra svæða í heiminum þar sem nýsköpun og samkeppnishæfni er mest.

7	Formáli
8	Ville fór á þing
12	Norrænir þingmenn koma á viðræðum í Hvíta-Rússlandi
16	Norðrið er hjartsláttur minn
20	Fjóri hleypt í norrænar rannsóknir
24	Manneskjur verða að söluvöru
28	Öll fræ heimsins geymd í dómsdagshvelfingu
32	Fáðu lesbíu að láni – ráðherranefndin ræðst gegn fordómum
36	Upplýsingar

Cristina Husmark Pehrsson

Erkki Tuomioja

Formáli

Fundir og pólitískar ákvarðanir, listinn er langur ef taka á saman allt sem gerst hefur í norrænu samstarfi á liðnu ári. Í riti þessum höfum við valið sjö sögur sem okkur langar til að segja frá árinu 2008. Þær lýsa á einfaldan hátt broti af þeim árangri sem náðst hefur í norrænu samstarfi.

Aukinn hreyfanleiki á Norðurlöndum er rauður þráður í norrænu samstarfi. Í atvinnulífi er orðið auðvelt að stofna fyrirtæki og ráða til sín vinnuafli frá öðrum löndum. Almenn-ingur getur flust búferlum, stundað nám, unnið og notið félagslegs öryggis og mikils sveigjanleika. Vel hefur gengið að fjarlægja landamærahindranir en þær eru margslungnar og því eru enn mörg og erfið verkefni óleyst í þeim eignum.

Í norrænu samstarfi er lögð mikil áhersla á málefni grannríkjanna í austri. Góð dæmi um það eru frásagnir af framþróun lýðræðis í Hvíta-Rússlandi og samstarf við Norðvestur-Rússland og Eystrasaltsríkin.

Dómsdagshvelfingin er hún kölluð í fjölmiðlum. Hér er átt við frageymslu á Svalbarða þar sem fræ af nær öllu grænmeti, ávöxtum og öðrum matjurtum í heiminum eru varðveitt í norskum sífrera.

Fáið lögregluþjón að láni, eða jafnvel samkynhneigða konu eða múslíma. Fáfræði skapar oft ótta og skilningsleysi á fjölbreytileika mannlífsins. Lifandi bókasafn hefur vakið athygli víða um heim á árinu 2008. Þar gefst kostur á að fræðast nánar um fólk sem við rekumst á á förnum vegi en vitum lítið sem ekkert um.

Í tveimur frásögnum af aðgerðum annars vegar til að bæta lífríki Eystrasalts og hins vegar stórrí ráðstefnu um greinileg áhrif loftslagsbreytinga á Grænlandi er varpað ljósi á viðræður um alþjóðlegan loftslagssamning sem fram fara í Kaupmannahöfn síðar á árinu 2009.

Fjármálakreppa og loftslagsbreytingar neyða okkur til að gera

breytingar í samfélaginu. Norrænt samstarf um hnattvæðingarmál er því bæði mikilvægt og skiptir sköpum fyrir framtíð okkar allra. Við erum fjölmörg sem komum auga á gagnsemi samstarfs þegar Norðurlönd láta til sín taka á alþjóðavettvangi. Við höfum oft meiri áhrif þegar við stillum saman strengi. Norrænt samstarf hefur líklega aldrei verið mikilvægara en nú. Það á bæði við um samstarf ríkisstjórnanna í Norrænu ráðherranefndinni og þingmanna í Norðurlandaráði.

Sumum sögum í þessu riti er enn ólokið, aðrar eru styttri en mikilvægar engu að síður. Sumar sýna að ákvörðunum á norrænum vettvangi er umsvifalaust hrint í framkvæmd þar sem þær hafa bein og jákvæð áhrif á líf okkar. Aðrar sögur ná yfir lengri tíma og þýðing þeirra verður okkur ekki ljós fyrr en við tökum þeim sem sjálfsögðum hlut.

Njótið lestursins!

Cristina Husmark Pehrsson
Samstarfsráðherra
í Norrænu ráðherranefndinni 2008

Erkki Tuomioja
Forseti
Norðurlandaráðs 2008

1. Ville fór á þing

“

... að ekki megi vísa vegalausum börnum frá nema tryggt sé að þau fái öruggar móttökur í því landi sem þau snúa aftur til.

Við fylgjumst með ferðum Ville Niinistö á fyrsta degi Norðurlandaráðsþings sem fram fór í Helsinki í október 2008. Ville er finnskur þingmaður, félagi í flokkahópi miðjumanna og formaður borgara- og neytendanefndar Norðurlandaráðs. Þingið sækja allir þingmenn í Norðurlandaráði. Þar eru norræn mál- efni rædd og afgreiddar tillögur sem nefndir ráðsins hafa fjallað um á árinu. Þingið er hápunktur starfsársins og dagskrá þjóð- kjörinna fulltrúa og embættismanna er þétt í þrjá viðburðaríka daga.

Mánudagur 27. október 2008

7.00

Til að komast hjá fundahöldum á sunnudegi er byrjað að funda stíft strax á mánudagsmorgni, að þessu sinni kl. 7.00 þegar stjórn flokkahópsins hittist. Ég er þingmaður Græna bandalagsins í Finnlandi og er því í flokkahópi miðjumanna þar sem ég er í stjórn. Norðurlandaráð fundar aðeins fjórum sinnum á ári, að þinginu meðtöldu og því þarf að halda vel á spöðunum til að komast yfir alla fundi og málefni á örfáum dögum.

Tímasetning þingsins að þessu sinni hefði getað verið betri. Sveitar- stjórnarkosningar í Finnlandi fóru fram á sunnudegi og ég tók þátt í kosningavöku Græna bandalagsins í Turku, heimaborg minni og kjör- dæmi. Flokkurinn og ég komum vel út úr kosningunum og ég var fullur orku þegar ég ók til Helsinki um nóttina.

8.00

Að loknum stjórnarfundi er jafnan fundur í flokkahópnum. Eftir sex tíma svefn skellti ég í mig morgun- mat áður en ég þaut á fundinn sem var í þann mund að hefjast.

Miðjumenn eru með breiðasta flokkahóp í Norðurlandaráði en í honum eru 19 norrænir stjórn mála- flokkar. Þar eru kristilegir demó- kratar, umhverfissinnar, miðjumenn og frjálslyndir. Miklu skiptir að sam- ræma ólíkan bakgrunn og sjónarmið og eins að vera opin fyrir rökum og málamiðlunum. Þá er mjög gefandi fyrir alla að starfa í stórum flokka- hópi. Takist að skapa traust á þeim vettvangi er auðveldara að hafa áhrif á starfsemi ráðsins en þegar starfað er í litlum hagsjónahópum.

Í flokkahópnum undirbúum við framlag okkar til þingsins, skiptum ræðutíma á milli okkar og ræðum afstöðu hópsins í ýmsum málum sem gengið verður til atkvæða um. Við ræðum mikilvægi þess að skapa svigrúm til að ræða og bera saman reynslu varðandi málefni sem eru efst á baugi, bæði heima fyrir og á alþjóðavettvangi. Í Evrópumálum er ekki síst gagnlegt, bæði fyrir norrænu ESB-ríkin og Norðmenn og Íslendinga, að þekkja afstöðu hinna ríkjanna og reynslu þeirra í málum sem varða Norðurlönd.

10.00

Að loknum fundi í flokkahópnum fer ég beina leið í næsta herbergi til að

stjórna fundi í borgara- og neyt- endanefnd. Sem nefndarformaður hef ég ákveðið efni fundarins í samráði við varaformann og ritara. Borgara- og neytendanefnd er ein fimm fagnefnda Norðurlandaráðs og fjallar um réttindi borgara og neytenda, mannréttindi, jafnrétti og málefni innflytjenda og flóttafólks. Nefndina skipa fulltrúar úr öllum flokkahópum ráðsins.

Í dag höldum við áfram að kynna okkur nánar stefnu í málefnum flóttafólks og hælisleitenda, en það hefur verið þema í viðfangsefnum nefndarinnar á árinu. Nefndin hefur boðið tveimur finnskum sérfræð- ingum á fundinn til að greina frá aðstæðum hælisleitenda í Finnlandi til samanburðar við miðstöð sem við heimsóttum í Varsjá í sumar sem leið. Umræðan reynist mjög lærdómsrík þar sem við ræðum sérstaklega réttindi hælisleitenda sem bíða þess að umsókn þeirra verði afgreidd.

Nefndin gerir sér grein fyrir mikil- vægi þess að þróa norrænt samstarf um málefni hælisleitenda – öll ríkin eru á Schengen-svæðinu þar sem sömu reglur gilda um málsmeðferð þeirra. Þegar breytingar eru gerðar

á útlendingalögum í einu norrænu ríki má búast við að það hafi afleiðingar í grannríkjunum. Þörf er á meiri samvinnu um þessi málefni og nefndin hefur unnið að því í heilt ár að koma Norðurlandaráði og Norrænu ráðherranefndinni í skilning um það.

Við ákveðum meðal annars að leggja til að Norðurlandaráð beini tilmælum til ríkisstjórna Norðurlanda að þær fylgi *best practice* aðferðum Norðmanna; að ekki megi vísa vegalausum börnum frá nema tryggt sé að þau fái öruggar móttökur í því landi sem þau snúa aftur til.

12.30

Ég snæði salat í snatri í hádeginu á skrifstofunni minni en síðan bíða pallborðsumræður hjá Norðurlandaráði æskunnar (UNR) um norræna tungumálastefnu. Norðurlandaráð æskunnar hefur sett norrænan málskilning á oddinn og dregur þá fullyrðingu í efa að allir Norðurlandabúar skilji sjálfkrafa hver annan. Raunveruleikinn er ekki svo einfaldur og það hefur vakið athygli ráðsins að fulltrúar í Norðurlandaráði æskunnar hafa verið reiðubúnir að ræða saman á ensku þegar ekki hefur verið völ á túlkun.

Góðar umræður skapast um hvernig gera megi norrænt samstarf aðgengilegra fyrir alla sem hafa áhuga á því að vera með. Við erum sammála um að norrænt samstarf og sameiginleg arfleifð þjóðanna

skipti meira máli en tungumálið sem talað er. En við erum líka á einu máli um að þörf sé á því að auðvelda og hvetja ungt fólk til að læra tungumál grannþjóðanna.

14.00

Síðdegis setur Erkki Tuomioja þingforseti 60. þing Norðurlandaráðs í fundarsal finnska þjóðþingsins. Að þingsetningu lokinna hefjast almennar umræður um skýrslu norrænu samstarfsráðherranna og skýrslu um starf vegna landamærahindrana.

Í byrjun umræðunnar ávarpa ég samstarfsráðherrana. Ég ber fram ósk nefndar minnar um að setja á laggirnar samstarfsvettvang um fólksflutninga og stefnu í málefnum flóttamanna.

16.00

Ég hlýði á greinargerðir utanríkis- og varnarmálaráðherranna, þar sem alþjóðlegu fjármálakreppuna og ástandið á Íslandi ber á góma. Norðurlandaráðsþing og reyndar norrænt þingmannasamstarf almennt hefur þá mikilvægu sérstöðu að þar gefst ráðherrum Norðurlanda tækifæri til að hittast og hægt er að hlýða á ráðherra hinna landanna og koma með fyrirspurnir.

18.45

Á þingtíma er hefð fyrir því að sækja sendiráð Norðurlandanna heim. Við Finnar erum á *heimavelli* og skiptum okkur því niður á sendiráð

Danmerkur, Íslands, Noregs og Svíþjóðar.

Mér barst boð úr sænska sendiráðinu og þangað held ég ásamt sænskum starfsfélögum mínum.

20.00

Dagskráin er óformleg þar sem flokkahópur miðjumanna snæðir saman eins og venjan er á hverju þingi. Löngum og áhugaverðum vinnudegi lýkur yfir ríkulegum kvöldverði í góðra félaga hópi við fiðlu- og harmonikkuleik. Hætta skal leik þegar hæst stendur og ég ákveð að hverfa heim og safna kröftum fyrir næsta dag.

Oft er það þannig á alþjóðlegum fundum stjórnmálamanna að gagnlegast reynist það sem gerist utan veggja fundarherbergjanna. Norrænir fundir hafa það fram yfir aðra alþjóðlega fundi að þar ríkir sterk samkennd, við eigum svo margt sameiginlegt. Í daglegu stjórnmálavafstri er dýrmætt að geta rætt við norræna kollega um mál sem eru efst á baugi. Staða okkar er um margt svipuð en við getum líka lært mikið af því sem er frábrugðið með þjóðunum.

“

**Nefndin gerir
sér grein fyrir
mikilvægi þess
að þróa norrænt
samstarf um málefni
hælisleitenda.**

2. Norrænir þingmenn koma á viðræðum í Hvíta-Rússlandi

“

Við viljum stuðla að
uppbyggingu lýðræðis í
Hvíta-Rússlandi. Það er
ekkert launungarmál.

Fyrir fáeinum árum hefði þótt óhugsandi að koma mætti á viðræðum milli stjórnarandstöðu og þingmanna í Hvíta-Rússlandi. Þegar Dagfinn Høybråten var forseti Norðurlandaráðs 2007 vildi hann láta til sín taka til að bæta ástandið í Hvíta-Rússlandi og átti þátt í að koma á vettvangi fyrir samræður stjórnmálamanna þáðan og frá Norðurlöndum og Eystrasaltsríkjum. Fyrsti fundurinn var haldinn í Vilnús á liðnu ári.

Lýðræði, tjáningarfrelsi og umburðarlyndi eru ofarlega á dagskrá í samstarfi Norðurlandabjóða. Það er ástæða þess að samstarfið teygir anga sína út yfir norræn landamæri. Hvíta-Rússland er grannríki Norðurlanda og Eystrasaltsríkja og saga þjóðarinnar að ýmsu leyti samofin sögu Norðurlanda. Um leið er Hvíta-Rússland eitt þeirra ríkja í heimi þar sem hvað brýnust og vandasöm must verkefni bíða úrlausnar. Landið er lögregluríki og er stundum kallað *Síðasta harðstjórnarríkið í Evrópa*, þar eru mannréttindi þverbrotin og stjórnarandstaðan fær lítið að leggja til málanna.

Ábyrgð á grönnum okkar

– Við finnum til ábyrgðar. Þetta eru grannar okkar. Menn voru í öngum sínum yfir því hversu framfarir voru hægfara í Hvíta-Rússlandi. Við veltum því fyrir okkur hvort norrænir þingmenn gætu lagt eitt-hvað af mörkum, hvort við gætum gert eitthvað sem hafði ekki verið gert áður. Gátum við fengið stjórnarandstöðuna og þingmenn í Hvíta-Rússlandi til fundar við norræna þingmenn? segir Dagfinn Høybråten um aðdragandann að þeirri ákvörðun Norðurlandaráðs að láta málefni Hvíta-Rússlands til sín taka.

Hann nefnir að Norðurlönd hafi axlað ábyrgð gagnvart Eystrasaltsríkjum þremur, Eistlandi, Lettlandi og Litháen, eftir að jártjaldið féll og því hafi þótt skipta máli að taka þátt í uppbyggingu lýðræðis í Hvíta-Rússlandi.

Samtal þeirra Dagfinns Høybråten og Konoplev, forseta hvít-rússneska þingsins, á ráðstefnu í Pétursborg varð upphafið að þeim fundarhöldum sem nú eru hafin.

– Þegar við vorum búnir að rabba um handbolta, uppáhaldsíþróttagreininna hans, og mikilvægi íþróttasem vettvang ólíkra hópa, spurði ég hann hvort hann gæti hugsað sér að halda þingmannaráðstefnu með fulltrúum stjórnarandstöðunnar. Það kom mér á óvart að hann svaraði því strax játandi, segir Dagfinn Høybråten sem er leiðtogi Kristilega þjóðarflokksins og á sæti á norska Stórþinginu. Hann situr auk þess í forsætisnefnd Norðurlandaráðs.

Fyrstu viðræður

Fyrsti fundurinn var haldinn í Vilnús 2008 og tókst afar vel. Hann sóttu fulltrúar stjórnarandstöðunnar í Hvíta-Rússlandi auk þingmanna frá Norðurlöndum, Eystrasaltsríkjum og Hvíta-Rússlandi. Pólitísk viðfangsefni í umhverfismálum voru

helsta efni fundarins en Hvít-Rússar eru áhugasamir um að kynna sér reynslu Norðurlandabjóða á því sviði.

– Fundurinn tók á kraftana. Það var tekist á. En við leystum það með ráðkænsku og kímni og að lokum vildu allir aðilar hittast á ný, segir fyrrum forseti Norðurlandaráðs.

Næsti fundur verður í Vilnús í mars 2009. Þá ræða þingmennirnir lausnir í umhverfismálum í ljósi fjármálakreppunnar. Hvít-Rússar hafa orðið illa fyrir barðinu á alþjóðlegu fjármálakreppunni en gengi gjaldmiðils þeirra hrapaði niður úr öllu valdi í janúar 2009.

Gagnlegt er fyrir þjóðkjörna fulltrúa Norðurlanda, Eystrasaltsríkja og Hvíta-Rússlands að bera saman bækur sínar en Norðurlandaráð stefnir þó hærra.

– Við viljum stuðla að lýðræðisuppbyggingu í Hvíta-Rússlandi. Við förum ekki í neinar grafgötur með það. Við gerum það á mjög gagnsæjan hátt. Skilaboð okkar til stjórnvalda og stjórnarandstöðu eru þau sömu. Tengslamyndun er mikilvæg því þau geta ráðið miklu um hvernig tekst til í framtíðinni. Við teljum okkur ekki geta bjargað

lýðræðinu einir og sér en hins vegar trúum við því að þingmenn grannríkjanna geti skapað samstöðu og von um lýðræði og frjálsræði í Hvíta-Rússlandi, segir Dagfinn Høybråten.

Mannréttindi í brennidepli

Ýmis teikn eru á lofti, segir Høybråten, um að harðstjórnin í Hvíta-Rússlandi sé að mýkjast. Skrefin eru smá en táknræn. Allir pólitískir fangar eru lausir úr haldi, hreyfing fyrri forsetaframbjóðanda, Aleksandr

Milinkevitsj, fær nú að starfa í friði og aðgengi almennings að fjölmiðlum hefur batnað lítillega.

En þrátt fyrir smávægilegar framfarir víla norrænu þingmennirnir ekki fyrir sér að gagnrýna stöðu mannréttinda á fundum með Hvít-Rússum.

– Við forðumst ekki viðkvæm efni en gætum þess að ekki slitni upp úr samræðum. Á öllum fundum okkar

minnum við á aðdraganda þeirra. Við lítum svo á að Hvít-Rússar séu hluti af evrópsku fjölskyldunni en að stjórnvöld verði að undirrita Mannréttinasáttmála Evrópu. Á síðasta fundi gátum við þess að við hefðum orðið vör við smávægilegar breytingar en kosningarnar haustið 2008 hafi hins vegar ekki verið frjálsar og lýðræðislegar.

Kosturinn við Norðurlandaráð er að þingmenn geta unnið öðru vísi en tíðkast í tvíhliða samskiptum eða í stjórnmalasambandi. Þannig getum við beitt Norðurlandaráði til að ná fram úrbótum sem ekki er hægt á annan hátt.

Dagfinn Høybråten vonar að Norræna ráðherranefndin verði til

frambúðar í Hvíta-Rússlandi svo vinna megi áfram í tengslaneti þingmanna, og að sett verði í fyllingu tímans á laggirnar norræn upplýsingaskrifstofu í Minsk líkt og í Eystrasaltsríkjunum. Tillagan verður rædd á fundum Norðurlandaráðs í apríl.

Þingmaðurinn á sér ósk um framtíð Hvíta-Rússlands:

– Ég á mér þá sýn að Hvíta-Rússland fái fulla aðild að evrópsku fjölskyldunni en í því felst aðild að Evrópuráðinu og staðfesting á Mannréttindasáttmála Evrópu. Almennt frelsi á að vera réttur allra manna.

“

Við lítum á Hvíta-Rússland sem hluta af Evrópu en stjórnvöld verða að undirrita Mannréttindasáttmála Evrópu.

3. Norðrið er hjartsláttur minn

“

Norðurlöndin eru lítið,
fyrirsjáanlegt og öruggt
samfélag á jaðri heims.

Naja Marie Aidt hlaut Bókmenntaverðlaun Norðurlandaráðs 2008. Nú hefur hún flust búferlum með hjarta sitt, fjölskyldu og ritstörfin frá Kaupmannahöfn til New York. Í lítilli íbúð í Brooklyn lýsir hún því hvernig er að vera Norðurlandabúi og útlendingur í fjölmennningarlegum suðupotti.

Í örum púlssi New York-borgar slær þessa dagana norrænt hjarta. Það slær heitt í brjósti skáldkonunnar Naju Marie Aidt, en í febrúar 2008 hlaut hún bókmenntaverðlaun Norðurlandaráðs fyrir smásagnasafnið *Bavian*. Á haustdögum pakk- aði hún niður sinni öruggu tilveru í miðborg Kaupmannahafnar og tók stökkið, ásamt tveimur yngstu börnum sínum og eiginmanni, yfir til milljónaborgarinnar á austur- strönd Norður-Ameríku.

– Við létum drauminn rætast, að búa erlendis um tíma. Ég varð móðir átján ára og náði því aldrei að ferðast eins og jafnaldrar mínir þegar ég var ung. Þannig á ég það inni, segir Naja Marie Aidt þar sem hún er stödd í örlítilli íbúð í Brook- lyn, þar sem hún getur úr návígi kannað *The American way of life*.

Fyrstu mánuðirnir hafa farið í að vera skipulagsstjóri, að læra að rata og finna fótfestu í ringulreið stórborgarinnar. Sex ára sonurinn er byrjaður í skóla og sextán ára táningnum finnst svo svalt að vera í *high school* að hann neitar að fara aftur til Danmerkur.

Á þessu ári hefur Naja Marie Aidt gefist tími til að sökkva sér ofan í

ritstörf. Hún segist vera mjög leit- andi í bandarískum bókmenntum og er að kynna fólki sem getur gefið henni ábendingar um hvað er þess virði að lesa. Um hvað bandarísk nútímaljóðlist getur fjallað.

– Ég er byrjuð að skrifa og það skiptir mestu máli. Ég þarf að finna nýjan stað að skrifa frá og komast að því hvernig þessi borg sem ég bý í getur fléttast inn í skrif mín. Ég er byrjuð á ljóðum, vegna þess að þar get ég tekið inn hluti og afstraksjón- ir á mörgum ólíkum stigum og skrifað á óhlutbundinn hátt um að vera framandi gestur, segir rithöfund- urinn sem er 45 ára að aldri.

Naja Maria Aidt hefur skrifað síðan hún man eftir sér og gaf fyrstu ljóðin út 1991. Þegar hún er spurð að því hvað knýi hana áfram í ritstörfunum svarar hún:

– Jú, mér finnst það skemmtilegt. Þetta er vinnan mín. Það brýst alltaf eitthvað um inni í mér og mér er eðlilegt að skrifa og hugleiða alla skapaða hluti út frá því að þeir geti orðið að bókmenntum. Ég á mér ekki neitt sérstakt markmið eða boðskap sem ég ætla meðvitað að koma á framfæri. Það eru tengsl milli fólks sem vekja áhuga minn –

samskipti eða skortur á því sama, að lifa saman í litlum (fjölskyldu) hópum og í því samfélagi sem þjóðfélagið er. Í skrifum mínum er ég ekki að skilgreina heldur reyni ég eingöngu að skapa kraft, tungumál og frásögn svo textinn verði eins sterkur og hægt er.

Naja Marie Aidt fjallar jafnan í skáld- skap sínum um hvernig nútímafólk í hinum svokallaða siðmenntaða heimi lifir og hvernig því tekst upp í samskiptum hvert við annað. Hún segir smásagnasafnið *Bavian* hafa verið tilraun til að skilja hvað ráði því að fólk bregst við á jafn eigingjarnan hátt og raun ber vitni, þegar öruggur og náinn heimur verður allt í einu framandi – eða manneskjan sjálf verður allt í einu framandi í heiminum – og missir þannig öryggistilfinninguna. Okkur er vægast sagt ögrað. Við verðum örvæntingarfull. Okkur er velt um koll. Um leið breytumst við, tökum stakkaskiptum.

Hún upplifir líka breytinguna sem fylgir því að búa í New York: – Sagt er að New York taki frá manni mjög mikla orku, en hún gefur líka mikla orku á móti. Hér eru svo marg- ir ólíkir menningarheimar saman komnir og við heyrum ótrúlegustu

sögur sem New York-búar hafa með sér í farteskinu hvaðanæva að. Nú skil ég betur hve erfitt er að setjast að í nýjum menningarheimi. Okkur finnst við heimskari en ella þegar við höfum ekki fullkomið vald á tungumálinu. Það er mjög hastarlegt að missa tjáninguna á þennan hátt. Það er eins og að missa sjálfstæði sitt. En því fylgir líka viss léttir að skapa sér nýja tilveru og byrja alveg upp á nýtt.

Frá norðurslóðum til slagæðar sólarhringsins

Naja Marie Aidt hefur í lífinu borist frá einu óspilltasta náttúrusvæði heims til frumskóga skýjakljúfanna, New York. Hún sleit barnsskónum á Grænlandi fyrir norðan heimskautsbaug þar sem veturinn var niðadimmur og sumarið óendanlega bjart. Við þessar öfgakenndu aðstæður lifði hún í ævintýrum sem foreldrar hennar lásu fyrir hana – norskum, sænskum og finnskum – H.C. Andersen, Grimmsævintýrum, þjóðsögum, sígaunaævintýrum, þúsund og einni nótt, alls konar ævintýrum.

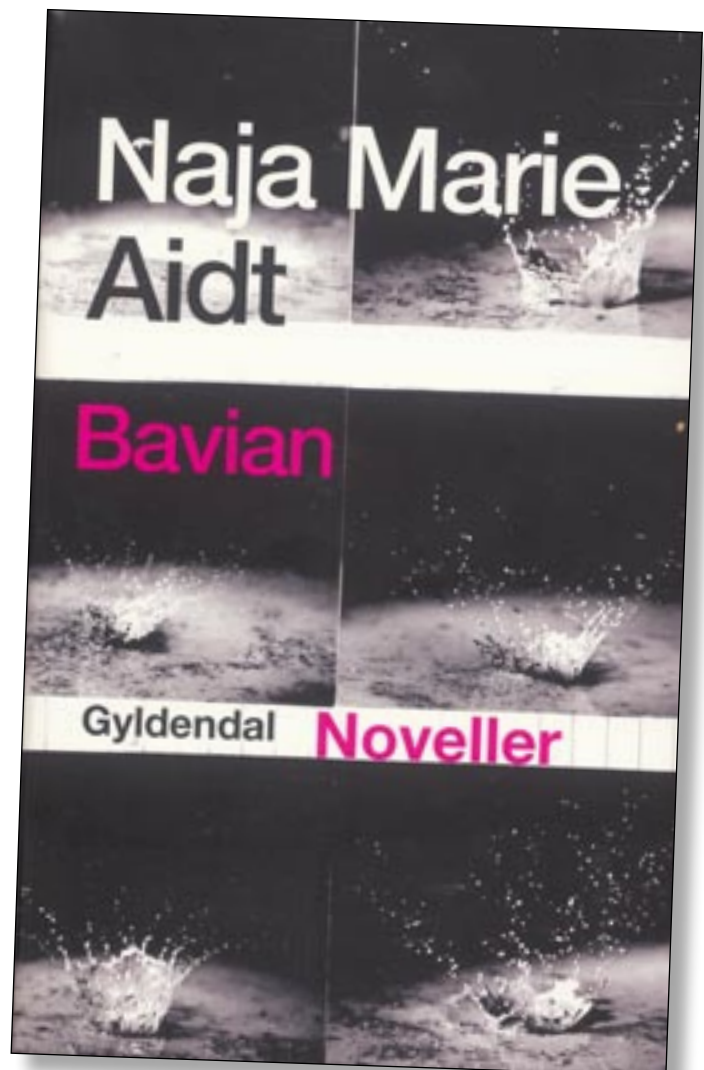
Þar uppgötvaði hún að bókmenntir geta leyst upp bæði ljós og myrkur. Að hægt er að ferðast hvert sem hugurinn stefnir, að hið kunnuglega getur breyst og lyft manneskju inn í aðra stemmingu, annað rými og aðra veröld. Í því felst óendanleg huggun og léttir. Þannig ánetjaðist hún bókmenntum.

– Ég var sjö ára þegar ég flutti úr fámennri grænlenstri byggð til Danmerkur. Það var mikið menningaráfall vegna þess að ég var ekki vön stórum borgum. Ég held að þessi umskipti hafi haft mest áhrif á mig – líka vegna þess að þá byrjaði ég að skrifa. Stödd hér í New York sé ég að Norðurlöndin eru

líka lítið, fyrirsjáanlegt og öruggt samfélag á jaðri heims, að hjartsláttur minn er í norðrinu og að ég bý að þeirri náttúru í lífi mínu. En það er auðveldlega hægt að hugsa sem svo að Norðurlöndin séu allur heimurinn. En annað kemur í ljós! Við vitum ótrúlega lítið um menningu annarra, meira að segja fólks sem við deilum samfélagib með. Í skóla yngsta sonar míns eru börn af 100 þjóðernum og þar er einnig mjög greinilega afmarkað *bandarískt rými* þar sem allir eiga að fara eftir reglunum til að vera hluti af samfélaginu. Að öðru leyti skiptir engu máli hvernig fólk er, hvernig

það klæðir sig og hvað það trúir á. Þetta er sannarlega holl reynsla fyrir okkur sem komum frá landi þar sem heimóttarskapur hinna heimakæru ríkir. Hér erum við sífellt hvött til að varðveita þjóðmenningu okkar og vera stolt af sérkennum okkar. Hér er mjög lítið um að fólk sé að fara hjá sér! segir hún að lokum.

Naja Marie Aidt og fjölskylda hennar ráðgera að dvelja í New York í um það bil þrjú ár.

**Við vitum ótrúlega lítið um
aðra menningarheima,
jafnvel í okkar eigin landi.**

Ritaskrá

Så længe jeg er ung, 1991, ljóð

Et vanskeligt møde, 1992, ljóð

Vandmærket, 1993, smásögur

Det tredje landskab, 1994, ljóð

Tilgang, 1995, smásögur

Huset overfor, 1996, ljóð

Rejse for en fremmed, 1999, ljóð

Begyndelsen til en historie, 2002, ljóð

Balladen om Bianca, 2002, ljóð

Rundt på gulvet, 2004, leikrit

Zakarias 1–5, 2005, barnabækur

Bavian, 2006, smásögur

Tag og kys det hele fra os, 2006, ljóð

Hvor er Villy?, 2006, barnabók

Poesibog, 2008, ljóð

4. Fjóri hleypt í norrænar rannsóknir

“

Hér er ekki aðeins góðgerðar-
starfssemi á ferð heldur einnig
fjárfestingar, atvinnutækifæri og
útflutningur.

Rannsóknageirinn á Norðurlöndum tekur fjörkipp ef áætlun Norrænu ráðherranefndarinnar um öndvegisrannsóknir gengur eftir. Markmið hennar er að efla gæði í fræðastarfi og skipa norrænum vísindamönnum í fremstu röð í rannsóknum á loftslags-, orku- og umhverfismálum.

Í fyrsta áfanga er áhersla lögð á verkefni þar sem leitað er lausna til að stemma stigu við loftslagsbreytingum. Í næsta áfanga sem nú er verið að undirbúa verður sjónum beint að rannsóknum í heilbrigðis- og velferðarmálum.

Viðfangsefni áætlunarinnar eru eðli málsins samkvæmt alþjóðleg. En hér er ekki aðeins góðgerðarstarfssemi á ferðinni heldur einnig fjárfestingar, atvinnutækifæri og útflutningur.

– Öndvegisrannsóknáætlunin skapar okkur norrænan vettvang og þannig getum við bætt hvert annað upp og skipað norrænum rannsóknum og nýsköpun í fremstu röð í Evrópu og það mun leiða af sér mörg ný störf, segir einn af forkölfunum í þessu ferli, Rolf Annerberg en hann er einnig stjórnarformaður öndvegisrannsóknáætlunarinnar.

Að verkefninu koma rannsóknaráð, fjármögnunaraðilar og sérfræðingar frá öllum Norðurlöndunum og þannig eru tengsl við rannsóknir í ríkjunum tryggð.

Norrænn virðisauki

Þá gegna ýmsar norrænar stofnanir lykilhlutverki.

Þar ber einkum að nefna NordForsk, Norræna nýsköpunarsetrið og Norrænar orkurannsóknir í Ósló en saman stuðla þessar stofnanir

að því að efla norrænar rannsóknir og nýsköpun á ýmsum sviðum.

Samstarfið getur átt sér stað í verkefnum Evrópusambandsins þar sem stofnanir Norrænu ráðherranefndarinnar leggja fram rannsóknir og þekkingu.

Það getur einnig farið fram á algerlega norrænum grundvelli þar sem frumkvöðlar, fræðimenn og háskólar vinna saman yfir landamæri og skapa samlegðaráhrif sem þeir geta ekki náð hver í sínu horni.

Ein helsta leið sem norrænar stofnanir fara er að leggja til fé, nokkurs konar sprotafé til verkefna.

– NordForsk getur til dæmis veitt fé til þróunar verkefna og þar með gæðastimpil sem nægir til að verkefni geti jafnvel tífaldað fjármögnun sína, eins og Liisa Hakamies-Blomqvist, forstöðumaður NordForsk, orðar það.

Nýir tímar kalla á nýja stefnu í norrænni nýsköpun

Ban Ki-moon, framkvæmdastjóri SP, kynnti í október í fyrra grænt hagkerfisfrumkvæði, en það var síðar nefnt *Nýi græni sáttmálinn*.

Hann hvatti alla leiðtoga heims til að bjarga hagkerfum heimsins úr núverandi öldudal með örvandi aðgerðum sem styðjast við endurnýjanlega orku.

Alþjóðaorkumálastofnunin (IEA) hefur lýst því yfir að *þörf sé á heimsbyltingu í orkuveitu og orkuneyslu*.

Norðurlöndin geta lagt hönd á plóg

Norðurlöndin eru vel í stakk búin til að stuðla að grænum hagvexti þar sem þau hafa greiðan aðgang að endurnýjanlegum orkulindum. En Norðurlandabúar verða einnig að taka sig á varðandi þróun og notkun nýrrar umhverfistækni.

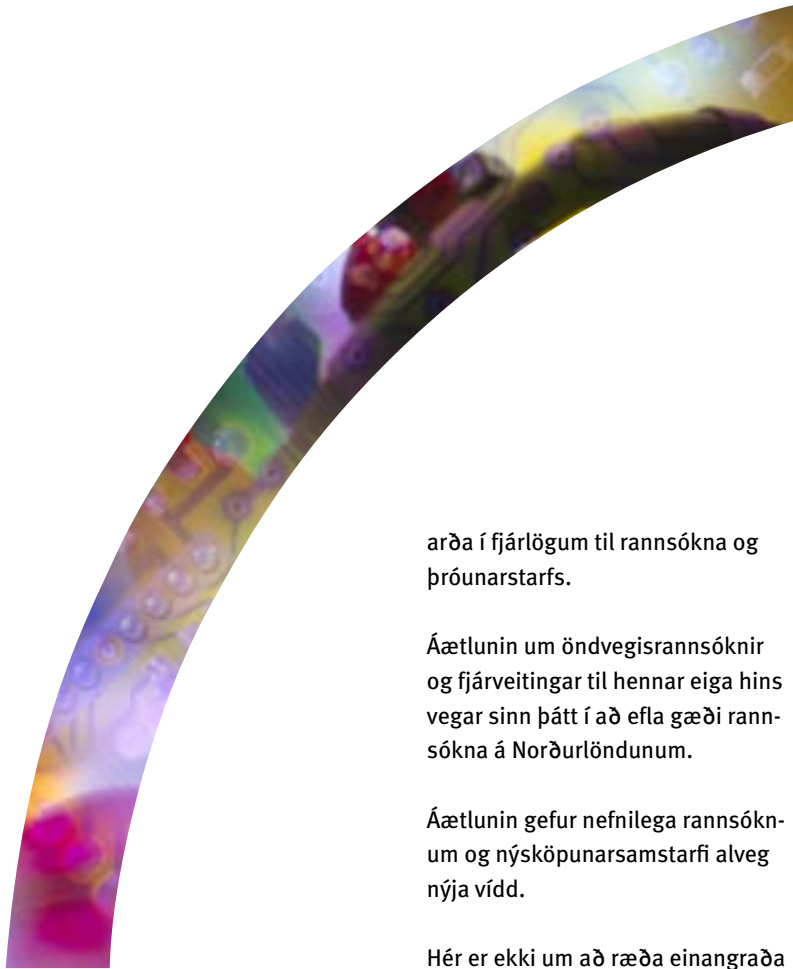
Áætlunin um öndvegisrannsóknir á að tryggja sterkari stöðu Norðurlandanna á þessu sviði. Þar er nýsköpun ekki síður mikilvæg en rannsóknir.

– Eflidar norrænar aðgerðir þar sem unnið er að nýsköpun sem miðast við þarfir notandans geta orðið lykillinn að sjálfbærum vexti og nýjum grænum fyrirtækjum á Norðurlöndum, að mati forstjóra Norrænu nýsköpunarmiðstöðvarinnar, Ivars H. Kristensen.

Því bindur Nýsköpunarmiðstöðin vonir við að áætlunin um öndvegisrannsóknir skapi norrænan vettvang fyrir atvinnulífið til að vinna sameiginlega að nýsköpun.

Tæki til að forgangsraða

385 milljónir danskar krónur til fimm ára er ekki há upphæð í samanburði við þá milljarða sem norrænu ríkin veita hvert um sig til rannsókna. Á árinu 2007 vörðu ríkisstjórnir landanna hátt á fimmta tug millj-

arða í fjárlögum til rannsókna og þróunarstarfs.

Áætlunin um öndvegisrannsóknir og fjárveitingar til hennar eiga hins vegar sinn þátt í að efla gæði rannsókna á Norðurlöndunum.

Áætlunin gefur nefnilega rannsókn- um og nýsköpunarsamstarfi alveg nýja vídd.

Hér er ekki um að ræða einangraða áætlun sem eingöngu er ætlað að ná til rannsókna og nýsköpunar. Hún er einnig vettvangur stefnumótunar og forgangsroðunar.

Áætlunin getur einnig haft áhrif á hvaða rannsóknasvið og nýsköpunaraðgerðir verða fyrir valinu, bæði á norrænum, evrópskum og alþjóðlegum vettvangi.

Loftslags-, orku- og umhverfismál

Eins og fram hefur komið er áhersla í öndvegisrannsóknum lögð á loftslags-, orku- og umhverfismál. Þar hafa Norðurlöndin margt fram að færa.

– Loftslagsrannsóknir þar sem stuðst er við einstök líkön sem

“

**Fimm raddir
heyrast betur
en ein og
sameiginlegt
átak norrænna
vísindamanna
fleytir okkur
lengra en ella.**

þróuð hafa verið á Norðurlöndunum og áhersla lögð á orkuveitur fram- tíðarinnar þar sem hvert norrænt ríki hefur sínar tækniáherslur eru góð dæmi um áhugaverð samstarfssvið, segir Birte Holst Jørgensen, forstöðu- maður Norrænna orkurannsókna.

Því er engin tilviljun að rannsóknir í loftslagsmálum, sjálfbærri orku og orkunýtni urðu fyrir valinu í fyrsta áfanga.

– Ef við tengjum verkefnin saman í faglegum tengslanetum stofnana í ríkjunum, náum við miklu meiri þunga og sýnileika en ef við baukum hvert í sínu horni, bætir hún við.

Í raun þýðir þetta að skapaður hefur verið vettvangur fyrir sameiginlegar rannsóknir á Norðurlöndum og það getur haft áhrif á alþjóðlega stefnu- mótun í rannsóknum.

Það er ein ástæða þess að akkur er í að stunda sameiginlegar rann- sóknir og þróunarstarf – því betur heyrast í fimm röddum en einni og með sameinuðum kröftum norrænna vísindamanna er hægt að ná miklu lengra en ella.

Sjálfbær hagvöxtur

Áætlun um öndvegisrannsóknir var samþykkt í október 2008 og kynnt af forsætisráðherrum Norðurlandanna á hnattvæðingarþingi Norrænu ráðherranefndarinnar á Íslandi í febrúar 2009.

Í fyrri yfirlýsingu forsætisráðherranna segir meðal annars:

Norðurlönd eiga góða möguleika á því að verða leiðandi í aðgerðum gegn loftslagsvandanum. Sjálfbær Norðurlönd er líkan sem við getum stuðst við til að mæta vandanum og verið okkar leiðarljós í því að sameina það tvennt að draga úr losun gróðurhúsalofttegunda og stuðla að auknum hagvexti.

Áherslusvið

Fyrsti áfangi sameiginlegrar áætlunar um öndvegisrannsóknir skiptist í sex undirátlanir:

- Rannsóknir á áhrifum loftslagsbreytinga og aðlögun að þeim
- Víxlverkun milli loftslagsbreytinga og freðhvolfs jarðar
- Nanótækni og orkunýtni
- Að samþætta stórfellda virkjun á vindorku
- Sjálfbær líforka
- Að fanga og geyma koltvísýring

5. Manneskjur verða að söluvöru

“

**Í Hreiðrinu höfum við tekið á mót
170 konum sem lögreglan telur að
sáu fórnarlömb mansals.**

Hnattvæðingin hefur greinilega numið land á norrænum vændismarkaði. Erlendum vændiskonum hefur fjölgað verulega og stjórnámálamenn reyna að setja lög til að stemma stigu við vændi og mansali.

Á undanförunum áratug hefur alþjóðavæðing átt sér stað á vændismarkaði á Norðurlöndum. Það kemur fram í fyrsta norræna rannsóknarverkefniinu um vændi á Norðurlöndum en markmið þess var að varpa ljósi á stöðu vændis og kynlífsþrælkunar á Norðurlöndum.

Vændiskonur eru meira á faraldsfæti en áður og leita nú, nauðugar eða af frjálsum vilja, þangað sem helst er aura von. Danir urðu þess greinilega varir þegar Rúmenía fékk aðild að Evrópusambandinu 1. janúar 2007. Fyrr en varði fóru ferðamannarútur að streyma að með rúmenskar konur innanborðs. Tíu árum áður var eftir því tekið að konur frá m.a. Rússlandi, Eystrasaltsríkjum og Nígeríu voru komnar á vændismarkað á Norðurlöndum.

Ljón á veginum

Dorit Otzen er forstöðukona Hreiðursins en það er athvarf í Kaupmannahöfn þar sem vændiskonur geta fengið húsaskjól og ráðgjöf. Hún hefur fylgst með því síðan 1997 að konum frá Austur-Evrópu og Afríku hefur fjölgað meðal vændiskvenna borgarinnar. Mörk og reglur vændiskvenna hafa breyst mikið á þessum tíma því margar útlendar konur eru reiðubúnar að gera hvað sem er fyrir lítinn pening.

Ákaflega lítið er vitað um allan þann fjölda erlendra kvenna sem stunda vændi í Danmörku og það er aðeins þegar lögreglan gerir áhlaup að vart

verður við konur sem stunda vændi með milligöngu þriðja aðila.

– Í Hreiðrinu höfum við tekið á móti 170 konum sem lögreglan telur að séu fórnarlömb mansals. Konurnar eru þöglar sem gröfin en eru með fölsuð skilríki sem bakmenn vændisins hafa greitt fyrir. Þær geta ekki greitt fyrir þau sjálfar. Því er lítið á þær sem svindlara og þeim er vísað til heimalandsins áður en liðnir eru 100 dagar, segir Dorit Otzen.

Dorit telur stærsta vandann í baráttunni gegn mansali vera þann að skilyrði fyrir dvalarleyfi samkvæmt útlendingalögum stangast á við markmið dönsku aðgerðaáætlunarinnar (2007) gegn mansali.

– Lögin veita konunum ekki öryggi, þær eru sendar aftur til heimalands síns þar sem miklar líkur eru á að þær lendi aftur í mansali, segir forstöðukona Hreiðursins sem hefur aldarfjórðungs reynslu af norrænu samstarfi.

Milliríkjasamstarf

Skipulag mansals hefur breyst á undanförunum árum. Sama ríkið getur verið upprunaland fórnarlamba, áfangastaður þeirra eða millilending. Þá getur mansal átt sér stað innan landamæra.

Því standa Norðurlönd og grannsvæði þeirra andspænis sams konar vandamálum sem krefjast lausna í samstarfi milli ríkja. Norðurlandaráð

og Norræna ráðherranefndin eru í samstarfi við Rússland, Eistland, Lettland og Litháen um þessi mál-efni.

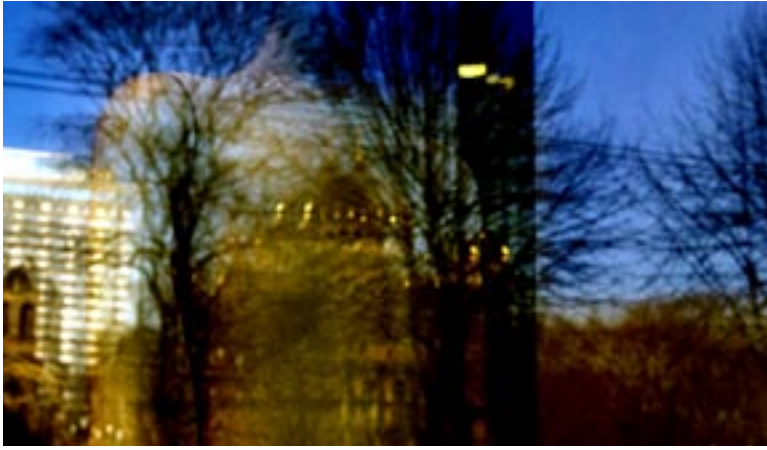
Kynlífstengt mansal hefur gert vændiskonur að þeim í skipulagðri alþjóðlegri glæpastarfsemi. Erlendar konur koma ólöglega til Norðurlanda og verða lögbrotar fyrir vikið. Þetta kemur fram í umfangsmiklu rannsóknarverkefni, Vændi á Norðurlöndum.

Úrræði og bönn

Hefð er fyrir því að Norðurlandabjóðir líti á vændi sem félagslegt vandamál norrænna kvenna sem leysa þurfi með viðeigandi úrræðum. Á undanförunum áratug hefur minna verið lítið til þess að vændiskonur þéni peninga á vændi og hafa löggjafaraðilar lagt meiri áherslu á að gera vændiskaup saknæm, þó með ólíkum rökum.

– Fyrir áratug var í Svíþjóð fjallað um vændi sem jafnréttismál kynja og vændiskaup voru talin kvenfjandsamleg. Hinar norrænu þjóðirnar lögðu meiri áherslu á mansalshættuna og litu á bann við vændiskaupum sem aðferð til að stemma stigu við því. Með því að koma í veg fyrir ýmis konar vændiskaup vonast menn til að draga úr mansali og vændi erlendra kvenna, segir May-Len Skilbrei.

Skilbrei leiddi verkefnið Vændi á Norðurlöndum fyrir Norrænu

kvenna- og kynjarannsóknarstofnunina (NIKK) en hún er fræðimaður hjá rannsóknarstofnuninni FAFO í Ósló.

Hægfara löggjöf

Rannsóknarverkefnið sýndi einnig að löggjafinn ræður illa við flókið samspil vændiskaupa, vændissölu og mansals og að enginn getur sagt með vissu til um stærð markaðarins. Allar tölur eru byggðar á mati og viðtölum við fagfólk sem starfar að félagslegum úrræðum.

– Erfitt er fyrir löggjafaraðila að fylgjast með þróuninni vegna þess að seint gengur að setja ný lög. Ef við tökum melludólgana sem dæmi þá var ekki farið að banna auglýsingar á vændi og leigu á húsnæði til vændis fyrr en mörgum árum eftir að þessi vandi hafði náð útbreiðslu, segir Skilbrei.

Hún telur stjórnámálamenn hafa einblínt of mikið á að sérsníða lög utan um afmarkaða hluta vændis-markaðarins.

– Almenn löggjöf kæmi að miklu meira gagni og síðan gæfu dómstólar lagabókstafnum skýrara innihald. Þannig mætti komast hjá því að taka tillit til tilgreindra aðstæðna í hvert sinn sem lögin væru endurskoðuð. Núgildandi lög banna til dæmis morð almennt en

ekki tiltekna morðaðferðir. En hvað vændi varðar þá semja stjórnálmennirnir lög til þess eins að sýna að þeir bregðist við, segir May-Len Skilbrei að lokum.

Hún segir verkefninu það til hróss að þar sé samantekt á því hvernig norrænu þjóðirnar hafi brugðist við vændi og mansali og að sú þekking nýtist við stefnumótun til framtíðar.

UPPLÝSINGAR:

Vændi á Norðurlöndum

Jafnréttisráðherrar Norðurlanda fólu Norrænu kvenna- og kynjarannsóknarstofnuninni NIKK að varpa ljósi á það sem líkt og ólíkt er með stefnu Norðurlanda varðandi vændi. Niðurstöður rannsóknarinnar voru kynntar á ráðstefnu í Stokkhólmi í október 2008.

Löggjöf á Norðurlöndum

Svía gerðu vændiskaup refsiverð árið 1999, Norðmenn 2009, finnsk löggjöf bannar kaup á vændi af fórnarlömbum mansals og vandinn er til umræðu í danska þjóðþinginu. Árið 2007 felldu Íslendingar út ákvæði í hegningarlögum um að refsivert væri að stunda vændi sér til framfærslu.

Palermo-viðauki Sameinuðu þjóðanna frá 2003 hefur haft áhrif á löggjafarstarf gegn mansali á Norðurlöndum en þar er sérstaklega tiltekið að mansal sé refsinnæmt. Öll norrænu ríkin hafa samþykkt lög gegn mansali og barnavændi.

NIKK er norrænt þekkingar- og upplýsingasetur um kynjarannsóknir og jafnrétti og tengir norrænar kynjarannsóknir við opinbera stefnumótun í jafnréttismálum.

Krækjur:

NIKK:

www.nikk.uio.no/

Skandinavisk/Temaer/

Prostitution_i_Norden/

Ráðstefnuskýrslan:

www.norden.org/pub/sk/

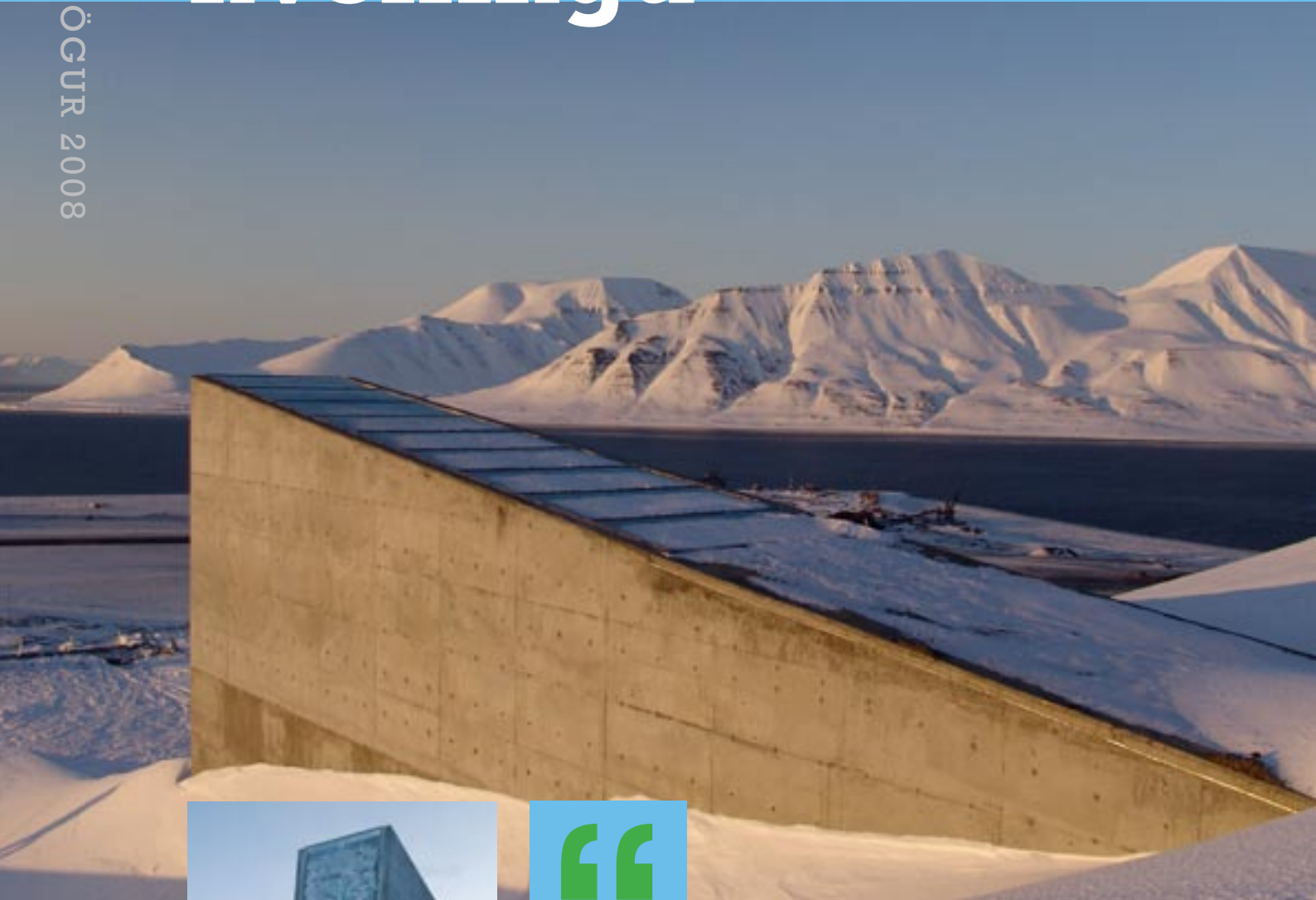
showpub.asp?pubnr=2008:739

“

**Mansal á Norðurlöndum
og grannsvæðum þeirra
verður ekki leyst nema í
milliríkjasamstarfi.**

6. Öll fræ heimsins geymd í dómsdags-hvelfingu

“

Þetta eru varabirgðir af fræjum og matjurtum heims sem grípa má til á tímum stríðs, náttúruhamfara eða annarra hörmunga.

Súpermann hitti naglann á höfuðið – ef vernda á eitthvað um alla eilífð er heillaráð að reisa til þess neðanjarðarbyrgi á norðurslóð. Þetta var einmitt hugsunin þegar búin var til öryggisgeymsla fyrir fræ á Svalbarða. Hún er í órafjarlægð undan nyrstu ströndum Noregs, í hvelfingu þar sem allar korntegundir heims, maís, hrísgrjón og hveiti, eru verndaðar gegn útrýmingu á tímum loftslagsbreytinga.

Alþjóðlega öryggisgeymslan fyrir fræ á Svalbarða er í þremur stórum hvelfingum sem sprengdar voru meira en hundrað metra inn í bergið. Mannvirkið er í eigu norska ríkisins sem átti veg og vanda af framkvæmdunum. Norræna ráðherranefndin gegnir þó lykilhlutverki í starfseminni. NordGen er sameiginleg stofnun Norðurlanda. Hún vinnur að því að vernda erfðaauðlindir og annast daglegan rekstur frægeymslunnar.

– Við erum í sambandi við fræbanka úti um allan heim, við göngum frá samningum, útskýrum hvernig á að senda fræin og tökum við sendingum, segir Jessica Kathle, forstjóri NordGen.

Frægeymslan á Svalbarða var tekin formlega í notkun í febrúar 2008. Fjölmargir fréttamenn voru viðstaddir og tímaritið Time Magazine skipaði geymslunni í sjötta sæti yfir bestu nýsköpun í heimi árið 2008. Fjölmíðlar, jafnt alþjóðlegar fréttastofur og norræn dagblöð, hafa birt greinagóðar frásagnir um frægeymsluna og hróður hennar hefur borist víða um heim. Jessica Kathle útskýrir þennan mikla áhuga á öryggisgeymslunni með því að

hlutverk hennar sé einfalt, hún sé mikilvægt framlag til að tryggja matvælaöryggi jarðarbúa.

– Þetta eru varabirgðir af fræjum og matjurtum heims sem grípa má til ef stríð, náttúruhamfarir eða aðrar hörmungar dynja yfir. Allir gera sér grein fyrir þeirri ógn sem erfðaauðlindum stafar af loftslagsbreytingum, segir Jessica Kathle.

Fjölbreytileika er ógnað

Meiri ógn steðjar að líffræðilegri fjölbreytni í heiminum en nokkru sinni fyrr, ekki síst vegna loftslagsbreytinganna. Náttúruhamfarir eru veruleg ógnun en öryggisgeymslan fyrir fræ á Svalbarða á að tryggja að mikilvægar tegundir hverfi ekki vegna þurrka, plöntusjúkdóma eða flóða svo eitthvað sé nefnt. Ef ákveðin tegund af maís hverfur í þurrkum er hægt er að endurreisa stofninn með fræjum frá Svalbarða.

Þó er ekki hægt að varðveita allar tegundir í öryggisgeymslunni, því sú krafa er m.a. gerð að þar séu fræplöntur. Því geta hvelfingarnar þrjár ekki hýst ýmsar mikilvægar tegundir, þar á meðal banana, manjok og sætuhnúða.

Gífurlegt geymslurými

Landfræðileg staðsetning frægeymslunnar er mjög ákjósanleg fyrir fræin. Sífrerinn og dýpt birgðageymslunnar inni í bjarginu tryggja að fræin haldast freðin þótt rafmagnið færi af.

Í Dómsdagshvelfingunni, eins og öryggisgeymslan hefur verið nefnd í fjölmiðlum, er geymslurými fyrir milljónir fræsýna. Því er hægt að koma næstum öllum tegundum heims fyrir í sífreranum. Skýrt markmið hefur verið að varðveita fræ frá þróunarlöndunum, en aðstæður í umhverfismálum og óstöðugleiki í stjórnmálum ógna líffræðilegri fjölbreytni þar. Í því sambandi má nefna að þúsundir fræja hafa verið sendar frá Keníu til Svalbarða.

– Keníumenn sendu okkur fræ þegar lá við borgarastyrjöld í landinu. Það sýnir að starfsemin á Svalbarða virðist mikilvæg í augum heimsins, segir Ola Westengen en hann annast rekstur öryggisgeymslunnar.

Ofurmennið Súpermann er eflaust hæstánægt með norðurslóðavirk-

ið á Svalbarða. Öryggisgeymslan gerir honum kleyft að einbeita sér að öðrum aðkallandi verkefnum en því að gæta frækorna heimsins.

UPPLÝSINGAR:

- Norrænu forsætisráðherrarnir lögðu hornstein að frægeymslunni 19. júní 2006 og var hún tekin í notkun 26. febrúar 2008.
- Þrír aðilar standa að öryggisgeymslunni en það eru norska ríkið, NordGen og The Global Crop Diversity Trust.
- Geymslurýmið nægir fyrir 4,5 milljónir af fræsýnishornum og tvo milljarða af fræjum.
- Á Svalbarða eru nú geymd fræ frá 200 löndum í öllum heimsálfum.
- NordGen starfrækir gagnagrunn með upplýsingum um öll fræ sem geymd eru á Svalbarða.
- Í ársbyrjun 2009 voru rúmlega 320.000 fræsýni í öryggisgeymslunni.
- Flest þeirra eru hrísgrjónategundir eða um það bil 70.000.
- NordGen var stofnað 2008 í kjölfar skipulagsbreytinga á norrænu samstarfi um erfðaauðlindir. Stofnunin varð til við

samruna Norræna genabankans fyrir húsdýr, Norræna genabankans og Norrænu fræ- og plöntunefndar í skógrækt.

- Auk starfseminnar á Svalbarða, fjallar NordGen um verndun og sjálfbæra nýtingu á húsdýrum, trjám og plöntum og starfrækir genabanka Norðurlanda en höfuðstöðvar hans eru í Svíþjóð.

KRÆKJUR:

Frægeymslan á Svalbarða
www.seedvault.no

NordGen
www.nordgen.org

Global Crop Diversity Trust
www.croptrust.org

Frægagnagrunnurinn
www.nordgen.org/sgsv

“

Keníumenn sendu okkur fræ þegar land þeirra var á barmi borgarastyrjaldar. Það sýnir hvað starfsemin á Svalbarða er mikilvæg í augum umheimsins.

7. Fáðu lesbíu að láni – ráðherra- nefndin ræðst gegn fordómum

“

**Við þurfum að byggja
brýr og komast í kallfæri
hvert við annað.**

Hvað gera lesbíur í rúminu? Verða allar lesbíur eins og mannýg naut þegar þær sjá karl? Þið hafið eflaust heyrt ýmsar furðu-sögur um meint líferni lesbía en hafið þið nokkurn tíma spjall-að við lesbíska konu í góðu tómi? Á lifandi bókasafni er hægt að fá eina að láni og horfast í augu við fordóma sem leynast með okkur.

Óskin um að veita fólki tækifæri til að horfast í augu við fordóma sína var kveikjan að lifandi bókasafni en þar er hægt að fá mælandi manneskju að láni í stað skrifaðrar bókar. Það var líka löngunin til að ýta við fólki – á Norðurlöndum og um heim allan – og vekja það til meðvitundar sem hefur borið hugmyndina umhverfis jörðina. Árangurinn er nú að koma í ljós en óhætt er að segja að árið 2008 hafi lifandi bókasöfn slegið í gegn víða um heim en það tókst með styrk frá Norrænu ráðherranefndinni.

Hugrekki þarf til ef lifandi bókasafn á að hafa tilætluð áhrif, lánþeginn verður að þora að vera nærgöngull í spurningum sínum og hin lifandi bók að vera einlæg í svörum.

– Mér fannst dálítið skrítið að tala við ókunnuga um vissa hluti, en mér fannst líka brýnt að vinna gegn fordómum og leiðrétta algengan misskilning, segir Kiera Harburn þegar hún vitnar í algengustu spurningarnar sem hún þurfti að svara á fyrsta lifandi bókasafninu í Bretlandi en það var í *Swiss Cottage* í apríl 2008.

Hvernig veit kona að hún er lesbísk? Er það frjálst val? Hvað gera lesbíur í rúminu?

– Tilhugsunin um að ég gæti verið spurð um hvað sem var dró svolítið úr mér kjark. Ég þurfti sífellt að róa sjálfa mig með því að lánþegar

yrðu að fylgja útlánsreglum, þar á meðal að skila bókinni í heilu lagi og því gat bókin ég rift útlánu ef mér fannst farið illa með mig, segir Kiera.

Vettvangur fyrir fólk í skotlínunni

Þær fáu gagnrýnisraddir sem heyrst hafa hafa verið á þá leið að lifandi bókasöfn geri ráð fyrir því að fólk sé fordómafullt og geti því átt þátt í að breiða út fordóma þar sem engir eru ef til vill fyrir. Daninn Ronni Abergel (35 ára) kemur ekki auga á vanda-málið en hann er einn af forsprökk-um lifandi bókasafns.

– Lifandi bókasafn er vettvangur fyrir fólk sem finnst að gefið hafi verið skotleyfi á það. Þar setur manneskja orð á tilfinningar sínar og aðstæður. Þetta verður eins og spegill eða speglun. Fjallað er um reynslu sem einstaklingar hafa orðið fyrir og tjá sig sjálfir um.

Kiera Harburn er lifandi dæmi um það. Hún er lesbía og hefur því orðið vör við samkynhneigðarfælni. Því er henni mikið í mun að fara í hlutverk bókarinnar vegna þess að hún telur það skipta sköpum að horfast í augu við fordóma í síð-menntuðu þjóðfélagi og skora þá á hólmi.

– Fordómar eru órókréttir og óásætt-anlegir og geta leitt til þess að fólk meiði hvert annað á skelfilegan hátt, segir hún.

Síðasta útlán dagsins

Þennan sama dag átti útlán sér stað sem hafði sérstök áhrif á þessa bresku konu sem starfar á lækna-miðstöð í Lundúnum.

– Rétt fyrir lokun birtust fjórir ellefu ára krakkar – þrír strákar og ein stúlka. Þegar ég sá lesendurna hugsaði ég: »Almáttugur! Þetta endar með ósköpum.« Ég var öll uppspennt enda sannfærð um að þau væru eingöngu komin til þess að gera mér grikk. En þar sem ég veit að fordómar í garð samkynhneigðra grassera í skólum landsins fannst mér mikilvægt að sinna þessu útláni. Þau spurðu mig fyrst hvernig það væri að vera lesbísk, hafði ég orðið fyrir einelti í skóla? Þegar ég hafði svarað öllum spurningum þeirra sneri einn strákurinn sér að vini sínum og sagði: »Fattarðu þetta núna? Það er ekkert að þessu.« Mér létti ósegjanlega!

Út í heim

Hugmyndin að lifandi bókasafni kviknaði árið 2000 og hefur nú breiðst út um allan heim. Ástralía, Bretland, Japan og Bandaríkin eru aðeins nokkur þeirra ríkja þar sem lifandi bókasöfn hafa vakið athygli.

Ronni Abergel vinnur sem forvarna-ráðgjafi meðfram námi í blaða-mennsku en frístundum ver hann í að kynna lifandi bókasöfn. Hann ferðast víða um heim og aðstoðar við að setja lifandi bókasöfn á laggirnar. Haustið 2008 var honum boðið til Kýotó í Japan.

– Japanar komu mér fyrir sjónir sem mjög háttvísir í tjáskiptum sínum. Ég hef áttað mig á því að aðferðir mínar hafa sín takmörk. Japanar stungu sjálfir upp á yfirskriftinni *Understanding diversity* (Að öðlast skilning á margbreytileika) sem mér finnst hljóma miklu betur en *Take out a prejudice* (Fáðu fordóma að láni) eins og við erum vön að nota. Ég á örugglega eftir að nota þetta, segir Ronni hress í bragði þar sem við sitjum yfir tebolla á kaffihúsi í Kaupmannahöfn, stuttu eftir að fjölskylda hans sneri heim frá landi hinnar rísandi sólar.

Hann segist uppgötva nýja hluti í hvert sinn sem hann kemur á nýjan stað. Sérhver land og sérhver menningarheimur bætir einhverju nýju við. Í Bandaríkjunum til dæmis var bjöllum hringt á hálf tíma fresti til að hlífa þátttakendum við því að þurfa að fylgjast með klukkunni. Japanir útskýrðu hugmynd sína um skilning á fjölbreytileika með því að þjóð þeirra væri treg til að viðurkenna eigin fordóma en þess reiðubúnari að segjast hafa áhuga á að skilja það sem væri frábrugðið henni.

Japönsk kurteisi

Menningarmunurinn birtist einnig í lifandi bókasafninu sjálfu. Noriko er 53 ára gömul og hún valdi sér tvo útigangsmenn að láni þegar fyrsta lifandi bókasafnið í Japan var opnað í Kýótó. Hún segist ekki hafa lagt í að spyrja um allt sem henni lá á

hjarta þegar útigangsmennirnir greindu henni frá því að þeir væru tilbúnir til að taka hvaða vinnu sem væri til að komast af götunni, en hvorki stunda nám né bæta hæfni sína til að fá slík störf.

– Því langaði mig til að spyrja þá: »Hvað haldið þið að sé tilgangur vinnunnar? Af hverju vinnur fólk?« En slíkar spurningar geta hljómað hlutdrægar og ég gat ekki lagt þær fyrir þá. Mér fannst þá skorta viljastyrk til að taka hvaða vinnu sem var til að brauðfæða sig eða ástvini sína. Mér fannst það geta hljómað eins og ókurteisi ef ég legði slíkar spurningar fyrir bækurnar, segir Noriko.

Henni finnst lifandi bókasafnið hafa gefið sér innsýn í framaní veröld og aukið skilning hennar á því að atvinnuleysi er ekki endilega birtingarmynd hæfileikaleysis. Fordómum var einnig rutt úr vegi.

– Útigangsfólk sem heldur til í almenningsgörðum í Tókýó er aðeins hægt að virða fyrir sér úr fjarlægð. Ég hélt alltaf að það gengi sóðalega til fara. En þeir sem ég hitti voru með hreint hár og í hreinum fötum, segir Noriko, sem væri alveg til í að fara aftur á lifandi bókasafn.

Sjálfbóðaliðar

Lifandi bókasafn byggir á sjálfbóðastarfi en fær auk þess fjárstyrk, meðal annars frá Norrænu ráðherranefndinni og Evrópuráð-

inu. Norræna ráðherranefndin styður lifandi bókasöfn vegna þess að hún vill kynna norræn grunngildi eins og lýðræði, tjáningarfrelsi, umburðarlyndi og mannréttindi.

Ronni telur að þessi stuðningur hafi verið afar mikilvægur. Nú vill hann að aðferðin breiðist út og nái til allra nauðsynlegra markhópa.

– Ástæðan fyrir því að ég og nokkrir aðrir einstaklingar verjum tíma í að koma lifandi bókasöfnum af stað er sú vinna er mjög tímafrek. Við þurfum að byggja brýr og komast í kallfæri við fólk. Ósk mín er sú, segir Ronni ákveðinn, að við náum út um allan heim og til allra geira þar sem svona bókasöfn eiga erindi.

Í lok ágúst 2009 snýr hið lifandi bókasafn aftur til heimahaganna. Það verður undir berum himni í Kongens Have í Kaupmannahöfn, meðal annars með styrk úr Norræna menningarsjóðnum og frá borgaryfirvöldum Kaupmannahafnar.

UPPLÝSINGAR:

- Lífandi bókasafn er aðferð sem þróuð hefur verið á Norðurlöndum til að miðla þekkingu milli ókunnugs fólks sem hittist til að tala saman.
- Í stað bókar er fólk fengið að láni. Þeir einstaklingar sem fengnir eru að láni eiga það sameiginlegt að sæta fordómum í samfélaginu.
- Markmiðið er að ryðja fordómum úr vegi með samtölum.
- Lífandi bókasafn var fyrst haldið á Hróarskelduhátíðinni í Danmörku árið 2000 en að því stóðu samtökin Stop volden (Stöðvið ofbeldi).
- Barna- og æskulýðsnefnd (NORDBUK) Norrænu ráðherranefndarinnar hefur stutt ýmsa aðila sem skipulagt hafa lífandi bókasöfn, gefið út leiðbeiningar fyrir skipuleggjendur slíkra bókasafna og stutt vefslóðina living-library.org.
- Aðferðinni er lýst í heftinu *Lífandi bókasafn – Leiðbeiningar fyrir skipuleggjendur* sem Norræna ráðherranefndin og Evrópuráðið hafa gefið út. Leiðbeiningarnar eru ókeypis og eru til á öllum norrænu tungumálunum á www.norden.org en einnig er hægt að nálgast þær á m.a. ensku, þýsku og frönsku á <http://eycb.coe.int>

“

**Ég gat alltaf rift
útláninu ef mér
fannst farið illa
með mig.**

möt dina
fördomar

Norræna ráðherranefndin ...

Norræna ráðherranefndin

Norræna ráðherranefndin er formlegur samstarfsvettvangur ríkisstjórna Norðurlanda. Auk þess gegna óformlegar samræður og skoðanaskipti mikilvægu hlutverki.

Hlutverk ráðherranefndarinnar er að efla norrænt samstarf, vekja athygli á ímynd Norðurlanda og standa vörð um norræna hagsmuni á alþjóðavettvangi. Samstarf ríkjanna byggist á samhljóða áliti þeirra.

Starf Norrænu ráðherranefndarinnar fer fram í mörgum ráðherranefndum en skipting þeirra ræðst af samstarfssviðum ríkisstjórnanna. Forsætisráðherrarnir bera megin ábyrgð á Norrænu ráðherranefndinni en þeir fela hana í hendur norrænu samstarfsráðherranna og staðgengla þeirra, norrænu sam-

starfsnefndarinnar. Flestar ráðherranefndir funda nokkrum sinnum á ári. Ráðherranefndum til aðstoðar eru embættismannanefndir en þær undirbúa ákvarðanatökur ráðherranna í samstarfi við skrifstofu ráðherranefndarinnar.

Samstarfssvið ráðherranefndanna eru:

- Efnahags- og fjármál
- Félags- og heilbrigðismál
- Viðskipti, orku- og byggðamál
- Sjávarútvegur, fiskeldi, landbúnaður, matvælamál og skógrækt
- Umhverfismál
- Jafnréttismál
- Menningarmál
- Löggjafarstarf
- Menntun og rannsóknir
- Vinnumál
- Starf samstarfsráðherranna

Samstarfsráðherrar í febrúar 2009

Runar Karlsson, Álandseyjum
Bertel Haarder, Danmörku
Jan Vapaavuori, Finnlandi
Jógvan á Lakjuni, Færeyjum
Per Berthelsen, Grænlandi
Kolbrún Halldórsdóttir, Íslandi
Heidi Grande Røys, Noregi
Cristina Husmark Pehrsson, Svíþjóð

... og Norðurlandaráð

Norðurlandaráð

Norðurlandaráð er pólitískur samstarfsvettvangur þingmanna og ríkisstjórna Norðurlanda. Norðurlandaráð kemur til þings einu sinni á ári og við það tækifæri funda þingmenn með norrænu ráðherrunum. Norðurlandaráð starfar allan ársins hring í fimm fastanefndum og forsætisnefnd.

Norðurlandaráð tekur frumkvæði og ræðir pólitísk málefni. Ráðið kemur með tillögur að stefnu í norrænu samstarfi og hefur eftirlit með því að norrænu ríkisstjórnirnar fylgi eftir teknum ákvörðunum. Samstarf Norðurlandaráðs er á ýmsum sviðum, en þar má nefna umhverfismál, félags- og heilbrigðismál, menningarmál, menntun, málefni barna og ungmenna, atvinnulíf, jafnréttismál, löggjafarstarf, alþjóðasamstarf og velferð.

Forsætisnefnd Norðurlandaráðs í febrúar 2009

Niels Sindal, flokkahópi jafnaðarmanna, Danmörku
Marion Pedersen, flokkahópi miðjumanna, Danmörku
Christina Gestrin, flokkahópi miðjumanna, Finnlandi
Erkki Tuomioja, flokkahópi jafnaðarmanna, Finnlandi
Árni Páll Árnason, flokkahópi miðjumanna, Íslandi
Kjartan Ólafsson, flokkahópi íhaldsmanna, Íslandi
Berit Brørby, flokkahópi jafnaðarmanna, Noregi
Dagfinn Høybråten, flokkahópi miðjumanna, Noregi
Inge Lønning, flokkahópi íhaldsmanna, Noregi
Rolf Reikvam, flokkahópi vinstri sósíalista og grænna, Noregi
Sinikka Bohlin, forseti, flokkahópi jafnaðarmanna, Svíþjóð
Kent Olsson, varaforseti, flokkahópi íhaldsmanna, Svíþjóð
Johan Linander, flokkahópi miðjumanna, Svíþjóð

norden

Norræna ráðherranefndin
Norðurlandaráð

Store Strandstræde 18
DK-1255 København K
www.norden.org